

ลักษณะของตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยายและเรื่องสั้น ของหลวงวิจิตรวาทการ

หลวงวิจิตรวาทการได้กำหนดลักษณะของตัวละครฝ่ายหญิง ในนวนิยาย และเรื่องสั้นของเขาให้มีลักษณะที่น่าสนใจ กล่าวคือ ตัวละครฝ่ายหญิงมีลักษณะเด่น และมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง จากการศึกษพบว่านวนิยาย และเรื่องสั้น จำนวน 49 เรื่องจากทั้งหมด 57 เรื่องเขาได้ใช้ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นตัวละครเอก ส่วนนวนิยายและเรื่องสั้นอีก 8 เรื่อง* เขาได้ใช้ผู้ชายเป็นตัวละครเอก แต่ตัวละครฝ่ายหญิงก็ได้มีบทบาทสำคัญควบคู่ไปด้วย อีกทั้งคอยช่วยเหลือตัวละครเอกฝ่ายชายในการกระทำสิ่งต่างๆ

ในที่นี้ผู้วิจัยจะได้พิจารณาถึงลักษณะของตัวละครฝ่ายหญิงทั้งที่เป็นตัวละครเอกและตัวละครที่มีบทบาทสำคัญควบคู่กับละครเอกฝ่ายชาย ในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ ลักษณะที่เห็นได้ชัดแบ่งออกได้ ดังนี้

4.1 ลักษณะทั่วไป

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพและบุคลิกภาพ

4.1.2 ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติเฉพาะตัว

* นวนิยายและเรื่องสั้นที่ใช้ตัวละครฝ่ายชายเป็นตัวละครเอก 8 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง เพชรพระนารายณ์ บุรุษอาธรรม ผู้ชนะเลิศ ครุฑดำ กรุงแตก ชีวิตคือการต่อสู้ กลับบ้านดีกว่า และ คลุมถุงชน

4.2 การศึกษา

4.3 ฐานะทางสังคม

4.4 อาชีพ

4.1 ลักษณะทั่วไป ตัวละครฝ่ายหญิงของหลวงวิจิตรวาทการแทบทุกเรื่องจะมีลักษณะ ดังนี้

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพและบุคลิกภาพ ตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการส่วนใหญ่เป็นหญิงที่อยู่ในวัยสาว มีอายุระหว่าง 16 - 35 ปี อาจมีสถานภาพเป็นโสด แต่งงาน หรือเป็นม่าย รูปร่างหน้าตาดี มีผิวพรรณผุดผ่องงดงามในสองลักษณะคือ ผิวขาวหมดจืดหรือดำขำ อีกทั้งมีบุคลิกภาพที่ดีและมีเสน่ห์เป็นคุณสมบัติประจำตัว ผู้ประพันธ์นิยมบรรยายลักษณะทางกายภาพของตัวละครฝ่ายหญิงด้วยถ้อยคำเรียบง่าย สั้น กระชับรัด ผู้อ่านสามารถจินตนาการรูปร่างหน้าตารวมทั้งบุคลิกลักษณะของตัวละครเหล่านั้นได้ เช่น การอธิบายลักษณะทางกายภาพของบุญเรือนไว้ดังนี้

แสงไฟที่กองไฟส่องให้เห็นชัดว่า แม้อยู่ในป่าเขา ก็มีความงาม
 อย่างน่ารักน่าเอ็นดู...บุญเรือนสวยเปล่งปลั่ง แม้จะอยู่ในป่าเขา
 ความงามของบุญเรือนก็ไม่แพ้คนที่อยู่ในอำเภอ

(เลือดก้อนหนึ่ง, หน้า 195)

ผู้ประพันธ์บรรยายลักษณะของบุญเรือนอย่างสั้นๆ แต่พยายามเน้นให้ผู้อ่านเห็นถึงความงามตามธรรมชาติของบุญเรือน ผู้อ่านสามารถวาดภาพถึงหญิงสาวบริสุทธิ์ต่อไปได้

หรือในเรื่อง เจ้าแม่จามรี ผู้ประพันธ์ให้รายละเอียดของเจ้าแม่จามรี ไว้
 ดังนี้

ดวงพระพักตร์จัดว่าเป็นสตรีที่งามมาก พระปรางทั้งสองแดงด้วยเส้นเลือดเป็นรอยๆ แสดงอนามัขันธ์เลิศของคนพื้นเมืองนี้ พระโอษฐ์บางและแนบแน่น มีความยิ้มเล็กน้อย ผิวขาวๆ อย่างชาวบูรพาทิศและมีผ้าโพกพระเศียรตามแบบพื้นเมือง

(เจ้าแม่จามรี, หน้า 17)

ผู้ประพันธ์บรรยายลักษณะทางกายภาพของตัวละครฝ่ายหญิง โดยกล่าวถึงความสวยงามเป็นอันดับแรก แล้วจึงกล่าวถึงกิริยามารยาท รวมทั้งลักษณะการแสดงออกซึ่งเป็นเสน่ห์ในตัวของผู้หญิงต่อไปตามลำดับ ดังปรากฏในตัวละคร เช่น เจ้าหญิงกรรณิการ์ ในเรื่อง กรรณิการ์เทวี เจ้าหญิงสุดาดวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์ ดังจะยกตัวอย่างให้เห็น ต่อไปนี้

รูปร่างของกรรณิการ์ความสวยสง่าที่วสรวางค์กายกิริยามารยาทและการพูดจาไม่น่าเชื่อเลยว่าเป็นหญิงชาวป่าชาวเขา แม้เจ้าหญิงที่อยู่ในปราสาทราชวังก็ไม่ได้มีความงามและมารยาทสูงไปยิ่งกว่านี้ ... ผู้หญิงคนนี้เกิดมาสำหรับฐานะสูงแท้ จะไปหมกอยู่ที่ไหน ก็คงจะผุดขึ้นมาเป็นเจ้าหญิงเป็นเจ้าแม่ เป็นเทวี กิริยามารยาท และการพูดจาอ่อนโยนนุ่มนวลแต่ก็มีเกียรติ

(กรรณิการ์เทวี, หน้า 206)

ผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญแก่การอธิบายกิริยา ท่าทาง บุคลิกภาพและการแต่งกายของตัวละครในสภาพแวดล้อมต่างๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นสภาพจิตของตัวละครฝ่ายหญิงนั้นลักษณะเช่นนี้ปรากฏชัดเจนในตัวละครฝ่ายหญิง ชื่อประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก

ประพิมพรรณยังสวย การถูกขังในกรงขังของตำรวจและในเรือนจำ ระหว่างพิจารณาคดีเป็นเวลาตั้ง 3 สัปดาห์ไม่ได้ทำให้ความสวยของประพิมพรรณลดน้อยลงไป... ความงามมีอยู่ที่ไหนความเย็นตาเย็นใจก็มีอยู่ที่นั่น แม้ประพิมพรรณจะยังอยู่ในที่คุมขัง การแต่งกายของเธอก็ยังแต่งอย่างงามทั้งเสื้อผ้า ผัดหน้า และทาปากเหมือนหนึ่งว่าไม่ได้อยู่ในที่คุมขังเลย

(ห้วงรักเหวฬิก, หน้า 48)

จากการแต่งกายของประพิมพรรณ แสดงว่า เธอสามารถควบคุมความรู้สึกได้ดีและมีกำลังใจดี แสดงถึงความไม่หวั่นเกรงต่อสิ่งใด แม้ในใจรู้ว่าภัยกำลังมาถึงตัวแต่ลักษณะทางกายภาพคงแสดงให้เห็นถึง ความมั่นคงในจิตใจ

ผู้ประพันธ์มักจะให้ภาพรวมๆ เกี่ยวกับบุคลิกภาพของตัวละคร หากตัวละครใดมีลักษณะพิเศษ อันจะเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดของเรื่องผู้ประพันธ์จะเน้นในส่วนนั้น เช่น ผกากรอง ในเรื่อง เพลงเก่ากรรมเก่า มีเสียงไพเราะมาก ต่อมากลายเป็นนักร้องมีชื่อเสียงทั่วโลก เป็นต้น

หลวงวิจิตรวาทการเห็นว่า ผู้หญิงมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ที่ทำให้มีอำนาจในตัวเองหรือมีพลังแฝงเร้นอยู่ในตัว เริ่มจากลักษณะภายนอกคือความสวยงามของร่างกายผู้หญิง ที่มีความสวยเป็นคุณสมบัติ นับเป็นสิ่งแรกที่ต้องตาต้องใจผู้พบเห็น โดยเฉพาะเพศตรงกันข้ามเป็นเส้นที่มีอยู่ในตัว ความสวยงามนี้ทำให้ผู้หญิงประสบความสำเร็จในสิ่งที่เธอต้องการ เพราะผู้พบเห็นยอมชื่นชม มีสง่าในตัวเองเป็นที่ไว้วางใจของคนทั่วไปไม่มีผู้ใดเชื่อ หรือสงสัยว่าเธอทำความผิด อีกทั้งทำให้ผู้ชายยอมสละได้แม้กระทั่งชีวิตเพื่อตน เนื่องจากความดีกับความงามเป็นของคู่กัน เมื่อผู้หญิงมีความงาม บุคคลทั่วไปจึงมักเชื่อว่าผู้หญิงมีความดีด้วยและมีส่วนให้ผู้อื่นเมตตารักใคร่ อาจได้รับการอุปการะช่วยเหลือจากผู้อื่นได้โดยง่าย ดังตัวอย่างจากนวนิยายและเรื่องสั้นหลายๆ เรื่องของหลวงวิจิตรวาทการที่กล่าวถึงแล้ว

4.1.2 ลักษณะนิสัยและคุณสมบัติเฉพาะตัว

หลวงวิจิตรวาทการให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิง ทั้งในตัวละครเอก และตัวละครที่มีบทบาทควบคู่ นวนิยายและเรื่องสั้นของเขาจึงแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครฝ่ายหญิงค่อนข้างละเอียดและลุ่มลึก มากกว่าการแสดงลักษณะนิสัย ของตัวละครฝ่ายชาย ทั้งๆ ที่ผู้ประพันธ์เป็นผู้ชายกลับมีความเข้าใจในเพศตรงข้ามได้เป็นอย่างดี

หลวงวิจิตรวาทการสร้างตัวละครฝ่ายหญิง โดยแสดงลักษณะนิสัย และคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

4.1.2.1 มีความกล้า

4.1.2.2 มีความเสียสละ

4.1.2.3 สามารถเป็นหลักในครอบครัว โดยการพึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้

4.1.2.4 รู้จักใช้ปัญหาแก้ปัญหา

4.1.2.5 มีลักษณะของความเป็นผู้นำ

4.1.2.6 รักถิ่นฐานบ้านเกิด

4.1.2.7 รักความยุติธรรม

4.1.2.1 มีความกล้า

ตัวละครฝ่ายหญิง ในนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่อง ของหลวงวิจิตรวาทการมีความกล้า ได้แก่ ทองเครือ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ, บุญเรือนในเรื่อง เลือดก้อนหนึ่ง, และบัวแก้วในเรื่อง ผู้หาย เป็นต้น

ทองเครือ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ เธอกล้าอาสาไปบอกไทยถึงข่าวการเคลื่อนไหวของเขมรที่จะโจมตีซึ่งเป็นการเสี่ยงอันตรายมาก เพราะถ้าเขมรจับได้เธอต้องถูกฆ่าตาย แต่ด้วยความกล้าหาญและรักชาติเธอจึงอาสาทำ

บุญเรือน ในเรื่อง เลือดก้อนหนึ่ง เธอกล้าเผชิญชีวิตคนเดียวในป่า ขณะที่ตั้งครุฑแม่และคลอดลูกโดยลำพัง สามารถต่อสู้กับภัยอันตรายต่างๆ ในป่าได้โดยไม่หวาดกลัวต่อสิ่งใด ดังข้อความตอนหนึ่งว่า

เธอจะต้องไปคลอลูกในป่าเปลี่ยวก็ไม่ใช่ไรเพราะแม่ของเธอก็คลอลด
เธอในป่าเปลี่ยวเหมือนกัน ... แม้เธอจะตกอยู่ตัวคนเดียวก็ไม่มีใคร
ไม่กลัวอะไร

(เลือดก้อนหนึ่ง, หน้า 216)

บัวแก้วในเรื่อง ผู้หาย เธอกลับเข้ามาพจญภัยในกรุงเทพฯ โดยไม่
หวั่นเกรงอันตราย เพื่อตามหาสามีของเธอโดยลำพัง

นอกจากความกล้าหาญแล้ว ตัวละครฝ่ายหญิง ของหลวงวิจิตรวาทการยัง
มีความกล้าสารภาพผิดแม้ว่า การสารภาพนั้นจะทำให้เธอได้รับความอับอายหรือ เสีย
ผลประโยชน์ดังมีตัวอย่างดังนี้ เจ้าหญิงจุฑามาศ ในเรื่อง พานทองรองเลือด
สารภาพกับประชาชนของเธอว่า เธอเป็นหญิงมิใช่ชาย เมื่อเธอได้รู้ความจริง
แม้ว่ามันจะทำให้เธอไม่สามารถครองราชสมบัติได้

กรรมกรในเรื่อง กรรมกรเทวี เล่าให้สามีของเธอฟังเกี่ยว
กับความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับน้องชายของเขา

ก่องแก้วในเรื่อง พลีชีพเพื่อชู้ สารภาพกับสามีเรื่อง ความสัมพันธ์
ของเธอกับน้องชายของเขา

พิไลลักษณ์ในเรื่อง อาทิตย์อัสดง พูดกับสามีของเธอว่า "ผู้ชายสามารถ
ไปเกี่ยวข้องกับผู้หญิงอื่นต่างๆ ที่ยังรักเมียของตัวเองได้ฉันใด ฉันก็มีชู้ในขณะที่ยังรัก
เธออยู่ได้ฉันนั้น" (พลีชีพเพื่อชู้, หน้า 93) แล้วเธอก็สารภาพกับสามีของเธอ
ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับนิวัติชายที่หลงรักเธอ

เจ้าหญิงสุดาดวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์ ทรงเล่าความเป็นไป
ทุกอย่างให้พระชนกฟังโดยมิได้ปิดบัง เริ่มตั้งแต่ที่จงรักนำดอกไม้มาถวายในวัน
วิสาขบูชาและเรื่องราวที่ติดต่อกันมา จนกระทั่งถึงการได้เสียกัน

นางลักษณ์ ในเรื่อง คืนสวรรค์วันสวาท สารภาพกับมารดาว่า เธอยัง
ติดต่อกับชายที่แม่ห้ามไว้ และนัดพบจนได้เสียกัน

ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่า การที่ผู้หญิงมีความกล้า รวมทั้งการกล้าสารภาพผิด แม้ในเรื่องที่น่าอับอาย เป็นสิ่งที่ควรได้รับการอภัย หากการกระทำนั้นเป็นไปเพราะความจำเป็นหรือสถานการณ์ต่างๆบังคับ มิได้เป็นไปเพราะความต้องการทางสัญชาตญาณและเชอพร้อมที่จะเผชิญกับความจริง ซึ่งตัวละครฝ่ายหญิงเหล่านั้นมิได้รู้สึกภูมิใจหรือสบายใจกับการกระทำผิดพลาดต่างๆ จึงถือเป็นเรื่องที่น่าเห็นใจแทนที่จะได้รับการดูถูกเหยียดหยาม อีกทั้งตัวละครฝ่ายหญิงที่มีความกล้าในการกระทำความดีเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น รวมทั้งชาติบ้านเมืองนั้นถือเป็นคุณธรรมอันสูงค่า ที่แม้แต่ผู้หญิงตัวเล็กๆ ยังไม่หวาดหวั่นต่อภัยอันตราย จึงควรได้รับการชื่นชม

4.1.2.2 มีความเสียสละ ตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการที่ได้แสดงออกถึงความเสียสละ เช่น ผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต , เรือนรัก ในเรื่อง ลูกชายของแม่ , อุ้นเรือน ในเรื่อง กรุงแตก เป็นต้น

ผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต เธอมีความเสียสละต่อครอบครัวและญาติพี่น้อง หญิงสาวยอมเหน็ดเหนื่อยเพื่อหาเงินมาเลี้ยงสามี น้องสามี และน้องของเธอเองอีก 4 คนโดยไม่ปริปากบ่น ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของผุสณีถึงความเสียสละเพื่อพี่น้องๆ ของเธอได้ก้าวหน้าในอนาคตว่าเธอรู้สึกปิติใจ และเมื่อน้องๆ ประสบความสำเร็จยังเป็นกำลังใจแก่เธอให้สู้ต่อไป

เรือนรัก ในเรื่อง ลูกชายของแม่ เธอเป็นแม่ซึ่งยอมรักและเสียสละทุกอย่างได้เพื่อลูก ดังตัวอย่างที่พ่อสอนลูกว่า

ผู้ที่มีบุญคุณอันประเสริฐสุดแก่มนุษย์นั้นคือแม่ แม่เป็นผู้เสียสละและทนรับความยากลำบากยิ่งกว่าใครๆ เริ่มแต่การอุ้มท้อง การคลอดซึ่งเป็นการเสี่ยงภัยเสี่ยงชีวิต การเลี้ยงลูกตั้งแต่ยังแบเบาะจนกระทั่งเติบโต เป็นการยากลำบากอันใหญ่หลวงถ้าหากว่าพ่อเป็นผู้ให้กำเนิด แม่ก็เป็นผู้ให้ชีวิต

อุ๋นเรื่อน ในเรื่อง กรุงแตก เธอเสียสละชีวิตเพื่อชาติบ้านเมือง โดยการออกรบเคียงข้างสามी เธอต่อสู้กับพม่าและเสียชีวิตในที่รบ

บัวแก้ว ในเรื่อง เพชรพระнарายณ์ เธอเสียสละชีวิตเพื่อชาติบ้านเมืองโดยการออกรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามी เมื่อเกิดกบฏขึ้น เธอเสียชีวิตในที่รบและในที่สุดก็ปราบกบฏได้สำเร็จ

4.1.2.3 สามารถเป็นหลักในครอบครัวโดยการพึ่งตนเองและช่วยเหลือผู้อื่นได้

ตัวละครฝ่ายหญิงของผู้ประพันธ์ส่วนใหญ่สามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ด้วยความมานะ พากเพียรเพื่อบุคลิกของตนเองและผู้อื่น แม้ว่าบางช่วงของชีวิต ตัวละครฝ่ายหญิงต้องประสบปัญหาอย่างหนัก แต่ตัวละครเหล่านั้นจะสามารถหาทางออกให้แก่ตนเอง ด้วยการหางานทำโดยไม่ต้องอาศัยใคร เช่น ถนอมในเรื่อง บุรุษอาธรรม เธอแต่งหนังสือลงหนังสือพิมพ์ เพื่อช่วยเหลือตนเอง และสามीไม่ให้อดอยากยากไร้ ผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต และ ผกากรอง ในเรื่อง เพลงเก่ากรรมเก่า เป็นนักร้องที่มีชื่อเสียงหาเลี้ยงครอบครัววงลักษณะ ในเรื่อง เหล็กกล้าแค้น ประกอบอาชีพค้าขายส่งเสียลูกเรียนหนังสือพิมพ์ ในเรื่อง มนต์เรียกผิว เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนมาก เธอเริ่มจากการเป็นแม่ค้าขายผัก มีความรู้เพียงชั้นประถมสี่ ผึกเรียนรู้ภาษาอังกฤษจนนำมาใช้ประโยชน์ได้ ทำให้สามีซึ่งเคยถูกเธอต้องกลับมาคุกเข่าขอคืนดี

ผู้ประพันธ์พยายามชี้ให้เห็นว่า ตัวละครฝ่ายหญิงนั้น แม้จะตกอยู่ในภาวะการณั้คับขันเช่นไร ก็ยังสามารถพึ่งตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นความทุกข์ยากขัดสนนั้นได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ต้องรอพึ่งพาตัวละครฝ่ายชาย อีกทั้งเป็นหลักให้ตัวละครฝ่ายชายได้พึ่งพา ตัวละครฝ่ายหญิงนั้นจะเลือกประกอบอาชีพที่ตนมีความรู้ความสามารถ ตามพื้นเพความรู้ ความสามารถและส่วนใหญ่จะพัฒนาความรู้ความสามารถของตน จากหญิงที่ไม่มีความรู้ความสามารถมาเป็นหญิงที่มีความรอบรู้

แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ผู้หญิงสามารถเป็นหลักให้ตนเองและผู้อื่นโดยเฉพาะกับผู้ชายซึ่งยอมรับกันว่า เป็นหลักของครอบครัว

4.1.2.4 รู้จักใช้ปัญหาแก้ปัญหา ผู้ประพันธ์มักจะสร้างสถานการณ์ให้ตัวละครฝ่ายหญิงได้ใช้สติปัญญา ใช้ความเฉลียวฉลาด และมีไหวพริบในการแก้ปัญหาให้คลี่คลายลงได้อย่างนุ่มนวล และเหมาะสม ตัวละครที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ เช่น ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก วรณี ในเรื่อง หนามบ่งหนาม วิชนี ในเรื่อง ง่ายนิตเต็ย และประสงค์ ในเรื่อง บุรุษอาธรรม เป็นต้น ตัวละครเหล่านี้รู้จักที่จะวางแผนการ เพื่อขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก เธอถูกใส่ร้ายว่าขโมยสร้อยเพชรของผู้ปกครองเลี้ยงดูเธอ เธอจึงวางแผนทำพินัยกรรมปลอม ในพินัยกรรมนั้น เธอได้แต่เครื่องเพชรที่ขโมยตัวจริงนำมาซ่อนไว้ในที่บกระเป่าของเธอ ขโมยตัวจริงอยากได้เครื่องเพชรจึงแอบเข้ามาขโมย เธอด้กจับสำเร็จ

วรณี ในเรื่อง หนามบ่งหนาม เธอหลงโทษชายหนุ่มผู้ปรารถนาเงินของเธอมากกว่าตัวเธอ โดยใช้วิธีการเช่นเดียวกับที่เขาทำกับเธอ ทำให้เขาพ่ายแพ้ในที่สุด

วิชนี ในเรื่อง ง่ายนิตเต็ย เธอสามารถขจัดปัญหาเกี่ยวกับการที่สามีลักลอบมีชู้ได้อย่างฉลาด

ประสงค์ ในเรื่อง บุรุษอาธรรม เธอเอาชนะใจสามีด้วยการทำในสิ่งที่เขาคาดไม่ถึง กล่าวคือ สามีกลับบ้านค่ำแทนที่จะว่ากล่าวกลับเอาอกเอาใจ ยิ้มแย้มแจ่มใสและปรนนิบัติเขาทุกอย่าง หรือเขาแกล้งดุด่าเธอ เธอดคงให้อภัยและดีต่อเขา การกระทำเช่นนี้ผิดกับคำสอนของบิดาของสามีอย่างไร

ผู้ประพันธ์มักใช้ตัวละครฝ่ายหญิงให้มีโอกาสได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้ประพันธ์ที่น่าจะมองเห็นว่า ผู้หญิงนั้นมีความฉลาดและมีปัญญาไม่ด้อยกว่าผู้ชาย

4.1.2.5 มีลักษณะของความเป็นผู้นำ ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครฝ่ายหญิงให้มีความสามารถในการปกครองบ้านเมือง รวมทั้งเป็นผู้นำทางความคิดในด้านต่างๆ เช่น การริเริ่มให้พวกพ้องของตน เกิดความคิดที่จะหนีจากการเป็นทาส ลักษณะความเป็นผู้นำนี้ปรากฏอยู่ในนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่อง เรื่องที่เด่นชัด เช่น ดวงเดือน ในเรื่อง เมื่อไทยเป็นทาส, เจ้าหญิงเฟื่องฟ้า ในเรื่อง บัลลังก์เชียงใหม่ และผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต เป็นต้น

ดวงเดือน ในเรื่อง เมื่อไทยเป็นทาส เธอเป็นผู้ริเริ่มให้คนหนีจากการเป็นทาส โดยสามารถพูดชักจูงให้คนที่หนีตามเธอมา เชื้อถือและยอมปฏิบัติตาม เจ้าหญิงเฟื่องฟ้า ในเรื่อง บัลลังก์เชียงใหม่ เจ้าหญิงมีลักษณะของผู้นำ กล่าวคือ เธอสามารถปกครองบ้านเมือง เป็นที่รักและไว้วางใจของประชาชน บุคลิกสง่างามน่าเกรงขาม เธอได้กล่าวคำพูดที่แสดงว่า เธอมีความรักและห่วงใยประชาชนของเธอว่า

"พี่น้องที่รัก ... เจ้าหญิงของท่านไม่ต้องการอะไรนอกจากความผาสุกของพี่น้องทั้งหลาย... คิดอยู่อย่างเดียวแต่จะหาความร่มเย็น สุขสบายมาให้พี่น้อง..."

(บัลลังก์เชียงใหม่, หน้า 317)

นอกจากนี้ เจ้าหญิงสุดาตวันยังสามารถเป็นผู้นำกำลังทหารรวมทั้งพลเรือนให้ปฏิบัติตามที่เธอสั่งการ แม้ในยามคับขัน เธอสามารถวางแผนการรบว่าควรดำเนินการตามขั้นตอนอย่างไร โดยมีได้ตกประหม่า หรืออุ่นวางใจแต่อย่างไร แต่น้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ เธอพ่ายแพ้ให้แก่ข้าศึกซึ่งมีกำลังมากกว่า อีกทั้งบุกเข้าจู่โจมโดยกระทันหัน แต่เจ้าหญิงสุดาตวันก็สามารถแสดงลักษณะของผู้นำได้เป็นอย่างดี ซึ่งแม้ผู้ชายบางคน เช่น เจ้าชายวงศ์พิศาลยังคิดที่จะหนีเอาตัวรอด อีกทั้งเข้าไปสวามิภักดิ์ต่อข้าศึก เกี่ยวกับเรื่องนี้ เจ้าหญิงเห็นว่า เป็นเรื่องที่น่าอับอายยิ่งนัก

ผู้สลับ ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต เธอเป็นผู้นำทางความคิดในการช่วยเหลือเด็กกำพร้าในสังคม โดยวิธีการประมูลราคาสินค้า เพื่อนำเงินไปช่วยเหลือเด็กกำพร้า

ผู้ประพันธ์สร้างให้ตัวละครฝ่ายหญิงมีลักษณะ เป็นผู้นำได้ อีกทั้งสามารถเป็นได้อย่างดีมิใช่เป็นได้เพียงผู้ตามเท่านั้น

4.1.2.6 รักถิ่นฐานบ้านเกิด ตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยาย และเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการหลายเรื่อง มีความรู้สึกรักรวมทั้งผูกพันกับชาติบ้านเมืองของตน เมื่อไปอยู่ที่อื่นย่อมรำลึกถึง เมื่ออยู่ในถิ่นฐานบ้านเกิด คิดอยากทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ครั้นเมื่อชาติมีภัยเกิดสำนักที่จะป้องกันชาติบ้านเมือง เช่นประพิมพ์พรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก, เนื้อทิพย์ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ, เจ้าหญิงสุดาตวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์ เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประพิมพ์พรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก เธอยอมแต่งงานกับนิพนธ์เนื่องจากนิพนธ์ตั้งใจที่จะเชิดชูเกียรติของชาติไทยขึ้นในต่างประเทศ โดยการสร้างความเป็นนักประพันธ์ไทยให้มีชื่อเสียงในนานาประเทศ ความที่เธอเป็นคนรักชาติ เมื่อได้รู้เจตนาดีที่มีต่อชาติของนิพนธ์เช่นนั้น ทำให้เธอเริ่มสนใจเขา เมื่อเขาขอเธอแต่งงานเธอจึงตกลงใจ นอกจากนี้เธอตั้งใจไว้ว่าเป็นตายร้ายดีอย่างไร ก็ขอกลับไปเห็นประเทศชาติของเธอ และแผ่นดินที่จะทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ ดังนั้นเธอจึงเดินทางกลับประเทศไทย และจบชีวิตลงที่นั่น

เนื้อทิพย์ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ เธอมีสำนึกอยู่ว่า เธอเป็นคนไทย และจะต้องช่วยชาติไทยให้พ้นจากการรุกรานของเขมร เธอกล้าเสี่ยงตายเพื่อแจ้งข่าวให้ชาติไทย ซึ่งเป็นถิ่นฐานบ้านเกิดของเธอรู้ว่า ในขณะที่นั้นเขมรมีแผนการจะรุกรานไทยอย่างไร

เจ้าหญิงสุดาตวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์ เมื่อเกิดสงครามขึ้นในจำปาศักดิ์ บ้านเกิดเมืองนอนของเธอ เธอไม่ยอมทิ้งบ้านเมือง กลับคิดที่จะรวบรวมผู้คน เพื่อต่อสู้กับศัตรู และรักษาเอกราชในบ้านเมืองของเธอไว้

ผู้ประพันธ์จะเน้นถึงความรู้สึกรักชาติของตัวละครฝ่ายหญิง จากคำพูด หรือ บทสนทนาและการกระทำของตัวละครเหล่านั้น เช่น เจ้าหญิงสุดาตวง พูดกับเจ้าชายพงศ์พิศาล ว่า "ทำไมจะอยู่ไม่ได้ นี่เองเป็นคนเกิดในจำปาศักดิ์ ขออยู่ในจำปาศักดิ์ขอตายในจำปาศักดิ์ เรื่องทั้งบ้านเมืองของตัวนั้นไม่ยอมทิ้ง"

(ดอกฟ้าจำปาศักดิ์, หน้า 171)

หลวงวิจิตรวาทการได้ให้ความสำคัญกับความรู้สึกรักชาติของตัวละครหญิง โดยเห็นว่าผู้หญิงก็มีหน้าที่ อีกทั้งมีความสำคัญต่อการรักษาเอกราชของชาติ

4.1.2.7 รักความยุติธรรม ตัวละครฝ่ายหญิงส่วนใหญ่ในนวนิยาย และเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ มักจะยึดมั่นในคุณธรรมข้อนี้ คือรักความยุติธรรมเมื่อเห็นสิ่งใดไม่ถูกต้อง เธอจะทนดูไม่ได้ต้องเข้าช่วยเหลือผู้ที่ถูกต้อง แม้ว่าผู้ที่ถูกต้องนั้นจะมีใช้พวกของเธอ เช่น ดวงมัลย์ ในเรื่อง ของรักตกตม, บัวแก้ว ในเรื่อง เพชรพระนารายณ์, เจ้าหญิงสุดาตวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์, ประพิมพรรณ และแหวตตา ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดวงมัลย์ ในเรื่อง ของรักตกตม ผู้ประพันธ์เน้นถึงคุณลักษณะของ เธอที่มีความยุติธรรม แม้แต่บิดาของเธอทำผิด เธอยังให้ความยุติธรรมแก่ฝ่ายตรงกันข้าม ต้นเหตุจากการที่บิดาของเธออยากได้ทรัพย์สมบัติของอีกตระกูลหนึ่ง จึงไปลักขโมยทรัพย์สมบัติต่างๆ มาเป็นของตน เธอจัดการนำคืน และชำระค่าเสียหายทุกอย่างด้วยความบริสุทธิ์ใจ

บัวแก้ว ในเรื่อง เพชรพระนารายณ์ ผู้ประพันธ์ให้เธอแสดงความคิดเกี่ยวกับความยุติธรรม เธอเห็นว่า ผู้ใดทำสิ่งใดไว้ควรได้รับผลนั้น ในตอนหนึ่ง เธอกล่าวถึงข้างตัวที่เข้าสงครามร่วมอยู่ในสนามรบ นำชัยชนะมาสู่กองทัพ เมื่อเสร็จศึกกลับไม่ได้รับตำแหน่งอะไร ตรงกันข้ามข้างเผือกไม่ได้ทำอะไรเลย กลับได้รับตำแหน่งเป็นเจ้าพระยา เธอว่าเป็นความไม่ยุติธรรมในโลกมนุษย์ แม้แต่ข้างยังได้รับความยุติธรรม

เจ้าหญิงสดาดวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์ เชื่อกันว่าคนยากจนหรือคน ร่ำรวยต่างก็เป็นคนเหมือนกันเธอมักเข้าข้างคนถูกเสมอ แม้คนนั้นจะเป็นคนต่ำต้อย มีข้อน่าสังเกตุว่านวนิยายและเรื่องสั้น ของหลวงวิจิตรวาทการบางเรื่อง ที่ตัวละครฝ่ายหญิงผู้รักความยุติธรรม แก้ปัญหาความอยุติธรรมด้วยวิธีการรุนแรง คือ ความตายสถานเดียว เช่น ประพิมพรรณ และแหวต่า ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก ประพิมพรรณเห็นว่าการที่คนมั่งคั่งข่มเหงคนยากจนนั้น โทษอันเดียวที่เขาควรได้รับ คือความตาย และแหวต่าเกลียดความอยุติธรรมที่ข่มจะทำพินัยกรรมใหม่ให้แม่เลี้ยง มีสิทธิ์ครึ่งหนึ่งในมรดก เธอลอบฆ่าบิดาของเข้มเพื่อมิให้ทำพินัยกรรมได้สำเร็จแม้ใน เรื่องนี้เธอมิได้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่อย่างใด แต่เพื่อความยุติธรรมในสายตาของเธอ กล่าวโดยสรุปลักษณะนิสัยของตัวละครฝ่ายหญิงในนวนิยาย และเรื่องสั้น ของหลวงวิจิตรวาทการสะท้อนทัศนะเกี่ยวกับผู้หญิงของหลวงวิจิตรวาทการให้เห็นว่า เขาให้ความสำคัญกับลักษณะนิสัยของตัวละครหญิง ควบคู่ไปกับบุคลิกภาพทางกายภาพ โดยเน้นว่าผู้หญิงควรมีความกล้าหาญ ความเสียสละ มีลักษณะของความ เป็นผู้นำและ สามารถเป็นหลักในครอบครัวโดยการพึ่งตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นได้ อีกทั้งรู้จักใช้ ปัญญาแก้ปัญหา มีความรักถิ่นฐาน และรักความยุติธรรม

4.2 การศึกษา

หลวงวิจิตรวาทการได้สร้างให้ตัวละครฝ่ายหญิงส่วนใหญ่ ของเขา เริ่มต้นจากครอบครัวยากจนมีการศึกษาต่ำ แล้วสามารถพัฒนาตนเองไปตามความสามารถเฉพาะตน หรือสร้างตนจนได้รับการศึกษาในระดับสูงจากนวนิยายและ เรื่องสั้น 57 เรื่องของเขา ผู้วิจัยสามารถจัดประเภทของการศึกษาของตัวละคร ฝ่ายหญิงได้ 3 ประเภท คือ

- 4.2.1 ประเภทการศึกษาต่ำ
 - 4.2.2 ประเภทการศึกษาสูง
 - 4.2.3 ประเภทที่ไม่กล่าวถึงระดับการศึกษา
- 4.2.1 ประเภทการศึกษาต่ำ มี 40 เรื่อง คือ

พิไลลักษณ์ ในเรื่อง อาทิตย์อัสดง, น้อย ในเรื่อง พลชีพเพื่อชู้,

กรรมิการ์ ในเรื่อง กรรมิการ์เทวี, มัณฑนี ในเรื่อง กุหลาบเมาะล่าเลิง, นงลักษณ์ ในเรื่อง คืนสวรรค์วันสวาท, ถนอม ในเรื่อง บุรุษอาธรรม, นงลักษณ์ ในเรื่อง เหล็กกล้าแค้น, วิชนี ในเรื่อง ง่ายนิคเตยว, วรณี ในเรื่อง หนามบ่งหนาม, จำเรียง ในเรื่อง ลูกทาสในเรือนเบี้ย, บัวแก้ว ในเรื่อง ผู้หาย, สมร ในเรื่อง สมร เพ็ญพักตร์ ในเรื่อง เสน่ห์นาง, แม่ ในเรื่อง หลุมฝังรัก, ดวงเดือน ในเรื่อง เมื่อไทยเป็นทาส, อุ่นเรือน ในเรื่อง กรุงแตก, เบญจมาศ ในเรื่อง นางเอกของ ข้าพเจ้า, พรพิไลย ในเรื่อง ครุฑดำ, มัลลิกา ในเรื่อง บทเรียนสร้างชีวิต, นงเยาว์ ในเรื่อง คู่เก่าเมียรัก, นิ่มนวล ในเรื่อง แปดปีภายหลัง, ละม้าย ในเรื่อง ชีวิตคือ การต่อสู้, ลำไย ในเรื่อง กลับบ้านดีกว่า, อนงค์ ในเรื่อง แฟนหัวใจ, ละไม ในเรื่อง ลูกเมียเก่า, กัทรา ในเรื่อง ผู้ชนะเลิศ, ทองเครือ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ, บุญเรือน ในเรื่อง เลือดก่อนหนึ่ง, ผกากรอง ในเรื่อง เพลงเก่ากรรมเก่า, ไพเราะ ในเรื่อง คืนร้างคืนรัก, น้ำ ในเรื่อง น้ำตาของแม่, บัวแก้ว ในเรื่อง เพชรพระ นารายณ์, เดือนเพ็ญ ในเรื่อง ความรักในกรุงขัง, พรรณพิมล ในเรื่อง ชีวิตพีสะใภ้, เรือนรัก ในเรื่อง ลูกชายของแม่, อุ่นจิตต์ ในเรื่อง โชคหลายชั้น, นางงาม ในเรื่อง กลัวจนหายกลัว, จามรี ในเรื่อง เจ้าแม่จามรี, ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วง รักเหวฬิก และพิมพ์ ในเรื่อง มนต์เรียกผี

สำหรับสองคนหลังนี้ คือประพิมพรรณ และพิมพ์ เธอเริ่มต้นจากความยากจนมีการศึกษาต่ำ แล้วสามารถพัฒนาตนเองไปจนได้รับการศึกษาระดับสูง

หลวงวิจิตรวาทการนิยมนิยมนสร้างให้ตัวละครฝ่ายหญิง มีการศึกษาต่ำเป็นส่วนใหญ่ การที่ตัวละครฝ่ายหญิงมีการศึกษาต่ำนี้ เป็นผลเนื่องมาจากฐานะทางครอบครัวยากจน แต่หลวงวิจิตรวาทการจะสร้างให้ตัวละครเหล่านั้นมีความใฝ่รู้ พยายามศึกษาค้นคว้าวิชาการต่างๆด้วยตนเองซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถ และสติปัญญาของตัวละครฝ่ายหญิง เกี่ยวกับเรื่องนี้มีข้อที่น่าสังเกต คือ ตัวละครฝ่ายหญิงส่วนใหญ่ที่มีการศึกษาต่ำ แต่เธอเหล่านั้นจะมีประสบการณ์ชีวิตสูง คือการศึกษาซึ่งไม่เป็นทางการ หรืออยู่นอกกระบบโรงเรียนมีมากซึ่งตัวละครเหล่านั้นสามารถสร้างตนหรือประสบความสำเร็จในชีวิตในระดับสูง การสร้างตัวละครให้มีการศึกษาต่ำในลักษณะเช่นนี้

น่าจะแสดงถึงเจตนาบางประการของหลวงวิจิตรวาทการ กล่าวคือ หลวงวิจิตรวาทการอาจมีเจตนาที่จะชี้ให้เห็นว่า ตัวละครฝ่ายหญิง หรือผู้หญิงก็มีความสามารถที่จะพัฒนาสถานภาพและบทบาททางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในครอบครัว บทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาททางด้านสังคม หรือแม้แต่บทบาททางด้านการเมืองการทหารซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาได้ หากบุคคลผู้นั้นมีความตั้งใจจริงและมีความเพียรพยายามซึ่งแม้ผู้หญิงตัวเล็กๆ ก็ยังทำได้

4.2.2 ประเภทการศึกษาสูง มี 14 เรื่อง คือ

สุมาลย์ ในเรื่อง สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า, สุดาตวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์, มียาวดี ในเรื่อง พาคฟ้าสาละวิน, จุทามาต ในเรื่อง พานทองรองเลือด, เฟื่องฟ้า ในเรื่อง บัลลังก์เชียงรุ่ง, นันทิยา ในเรื่อง ทุ่งร้างทางรัก, พรรณพิไล ในเรื่อง หลังจากมรณะ, เพทาย ในเรื่อง บ่มรัก, บุษบง ในเรื่อง รู้ตัวเมื่อจะตาย, สมพร ในเรื่อง เพื่อนเก่าเมียเก่า, ดวงมาลย์ ในเรื่อง ของรักตกตม, พูนทรัพย์ ในเรื่อง เมื่อข้าพเจ้าหนีเมีย, ตาบทิพย์ ในเรื่อง บุษารัก และ ผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต

ตัวละครฝ่ายหญิง ในนวนิยายและเรื่องสั้น ของหลวงวิจิตรวาทการที่มีการศึกษาสูงมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับตัวละครฝ่ายหญิงที่มีการศึกษาต่ำ ตัวละครฝ่ายหญิงที่มีการศึกษาสูงนี้ส่วนใหญ่ หลวงวิจิตรวาทการสร้างให้เป็นเจ้าหญิงหรือเป็นลูกของคหบดี ตัวละครฝ่ายหญิงเหล่านี้จะมีการต่อสู้ชีวิตในลักษณะที่แตกต่างไปจากตัวละครฝ่ายหญิงที่มีการศึกษาต่ำ กล่าวคือ ตัวละครฝ่ายหญิงที่มีการศึกษาต่ำต้องต่อสู้ชีวิตเพื่อความอยู่รอด แต่ตัวละครฝ่ายหญิงที่มีการศึกษาสูงจะต่อสู้ชีวิตเพื่อความถูกต้องในสังคม หรือเพื่อคงไว้ซึ่งอำนาจราชศักดิ์

4.2.3 ประเภทไม่กล่าวถึง ระดับการศึกษา มี 3 เรื่อง คือ

กิ้งกักร ในเรื่อง อย่าเล่นกับคำสาบาน, คุณหญิงไกรเพชร ในเรื่อง ขวัญตาขวัญใจ และ ดวงแข ในเรื่อง คลุมถุงชน

4.3 ฐานะทางสังคม

ตัวละครฝ่ายหญิงของหลวงวิจิตรวาทการ มีฐานะทางสังคมต่างๆ กัน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

4.3.1 ลูกสาวคหบดี หรือเศรษฐี มีอยู่ 4 คน ได้แก่

สมพร ในเรื่อง เพื่อนเก่าเมียรัก, ดวงมาลย์ ในเรื่อง ของรักตกตม, เดือนเพ็ญ ในเรื่อง ความรักในกรุงชิง และพรรณพิไล ในเรื่อง หลังจากมรณะ

4.3.2 ระดับหญิงสูงศักดิ์ มี 6 คน ได้แก่

จุฑามาศ ในเรื่อง พานทองรองเลือด, เฟื่องฟ้า ในเรื่อง บัลลังก์เชียงใหม่, สุดาดวง ในเรื่อง ดอกฟ้าเจ้าป่าศักดิ์, จามรี ในเรื่อง เจ้าแม่จามรี, มียาวดี ในเรื่อง ปากฟ้าสาละวิน และตาทิพย์ ในเรื่อง บุษารัก

4.3.3 ระดับทาส มี 3 คน ได้แก่

จำเรียง ในเรื่อง ลูกทาสในเรือนเบี้ย, ดวงเดือน ในเรื่อง เมื่อไทยเป็นทาส และน้อย ในเรื่อง พลีชีพเพื่อชู้

4.3.4 ระดับหญิงชาวบ้าน มี 44 คน ได้แก่ตัวละครฝ่ายหญิงจากนวนิยายและเรื่องสั้นที่ยังไม่ได้กล่าวถึง ได้แก่

ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเทวโลก, พิไลลักษณ์ ในเรื่อง อาทิตย์อัสดง, สุมามาลย์ ในเรื่อง สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า, กรรณิการ์ ในเรื่อง กรรณิการ์เทวี, บัวแก้ว ในเรื่อง เพชรพระนารายณ์, มณฑิณี ในเรื่อง กุหลาบเมาะล่าเลิง, นางลักษณ์ ในเรื่อง คืนสวรรค์วันสว่าง, นันทิยา ในเรื่อง ทุ่งร้างทางรัก, ถนอม ในเรื่อง บุรุษอาชรรม์, พรรณพิไล ในเรื่อง หลังจากมรณะ, นางลักษณ์ ในเรื่อง เหล็กกล้าแค้น, วิชนี ในเรื่อง ง่ายนิลเดี่ยว, วรณี ในเรื่อง หนามบ่งหนาม, เพทาย ในเรื่อง บ่มรัก, สมร ในเรื่อง สมร, บัวแก้ว ในเรื่อง ผู้หาญ, เพ็ญพักตร์ ในเรื่อง เสน่ห์นาง, พิมพ์ ในเรื่อง มนต์เรียกผี, บุษบง ในเรื่อง รู้ตัวเมื่อจะตาย, เบญจมาศ ในเรื่อง นางเอกของข้าพเจ้า, พรพิไลย ในเรื่อง ครุฑดำ, มัลลิกา ในเรื่อง บทเรียนสร้างชีวิต, นางเยาว์ ในเรื่อง คู่เก่าเมียรัก, นมณฑล ในเรื่อง แปดปีให้หลัง, ละม้าย ในเรื่อง ชีวิตคือการต่อสู้, กิ่งแก้ว ในเรื่อง อย่าเล่นกับคำสาบาน, ลำไย ในเรื่อง กลับบ้านดีกว่า, อนงค์ ในเรื่อง แฟนหัวใจ, ละมุน ในเรื่อง ลูกเมียเก่า, ภักตรา ในเรื่อง ผู้ชนะเลิศ, คุณหญิงไกรเพชร ในเรื่อง ขวัญตาขวัญใจ, ทอง

เครือ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ, บุญเรือน ในเรื่อง เลือดก้อนหนึ่ง, ผู้สื ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต, ผกากรอง ในเรื่อง เพลงเก่ากรรมเก่า, ดวงแข ในเรื่อง คลุม
ถุงชั้น, พนทรัพย์ ในเรื่อง เมื่อข้าพเจ้าหนีเมีย, ไพเราะ ในเรื่อง คืนร้างคืนรัก,
 น้ำ ในเรื่อง น้ำตาของแม่, พรรณพิมล ในเรื่อง ชีวิตพี่สะใภ้, เรือนรัก ในเรื่อง
ลูกชายของแม่, แม่ ในเรื่อง หลุมฝังรัก, อุ่นจิตต์ ในเรื่อง โชคหลายชั้น, นางงาม
 ในเรื่อง กลัวจนหายกลัว และอุ่นเรือน ในเรื่อง กรุงแตก

หลวงวิจิตรวาทการนิยมสร้างให้ ตัวละครฝ่ายหญิงมีฐานะทางสังคม ใน
 ระดับชาวบ้านเป็นจำนวนมาก ฐานะทางสังคมนี้มีความเกี่ยวข้องกับระดับการศึกษา
 กล่าวคือ ถ้าฐานะทางสังคมอยู่ในระดับสูงมาแต่กำเนิด เช่น เป็นเจ้าหญิง ตัวละคร
 ฝ่ายหญิงส่วนใหญ่ก็จะได้รับการศึกษาสูงตามไปด้วย ในทางตรงกันข้ามตัวละครฝ่าย
 หญิงที่มีฐานะทางสังคมต่ำมาแต่กำเนิด เช่น เป็นชาวบ้าน หรือเป็นทาส การศึกษาก็
 จะต่ำตามไปด้วยเช่นกัน ฐานะทางสังคมนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาท
 ของตัวละครตามสถานการณ์ที่ติดตัวมา ซึ่งตัวละครฝ่ายหญิงที่มีฐานะทางสังคมต่ำมาแต่
 กำเนิดจะอาศัยสติปัญญา ความสามารถ และบุคลิกลักษณะเฉพาะตนในการแก้ปัญหา
 ต่างๆที่เกิดขึ้นให้คลี่คลายลงได้ อีกทั้งสามารถเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของตนให้
 ดีขึ้นได้ตามศักยภาพ ขณะที่ตัวละครฝ่ายหญิงที่มีฐานะทางสังคมสูงจะพยายามรักษา
 หรือคงไว้ซึ่งฐานะทางสังคมของตน

4.4 อาชีพ

จากการศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการจำนวน
 57 เรื่อง เกี่ยวกับอาชีพของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มตัวละครฝ่าย
 หญิงตามอาชีพได้ 6 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

- 4.4.1 อาชีพแม่บ้าน
- 4.4.2 อาชีพเลขานุการ
- 4.4.3 อาชีพนักร้องนักแสดง

- 4.4.4 อาชีพค้าขาย
- 4.4.5 อาชีพนักธุรกิจ
- 4.4.6 อาชีพอื่นๆ
- 4.4.7 ไม่กล่าวถึงอาชีพ

4.4.1 อาชีพแม่บ้าน หลวงวิจิตรวาทการได้กำหนดให้ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นแม่บ้าน แต่มีใช้แม่บ้านในลักษณะที่เก็บตัวอยู่กับบ้าน อีกทั้งยอมตามสามีในทุกด้าน แต่เป็นแม่บ้านที่มีความคิดเป็นของตนเอง อีกทั้งมีส่วนช่วยเหลือสามีในด้านต่างๆ ด้วย ดังปรากฏในตัวละครฝ่ายหญิง ดังนี้ สุมาลย์ ในเรื่อง สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า, นันทิยา ในเรื่อง ทุ่งร้างทางรัก, พิไลลักษณ์ ในเรื่อง อาทิตย์อัสดง, แม่ ในเรื่อง หลุมฝังรัก, ดวงแข ในเรื่อง คลุมถุงชน, ถนอม ในเรื่อง บุรุษอาชรรณี, บัวแก้ว ในเรื่อง ผัวหาย, พรพิไล ในเรื่อง ครุฑดำ, เพทาย ในเรื่อง บ่มรัก, นิมนวล ในเรื่อง แปดปีภายหลัง, มัลลิกา ในเรื่อง บทเรียนสร้างชีวิต, บุญเรือน ในเรื่อง เลือดก้อนหนึ่ง, พรรณพิมล ในเรื่อง ชีวิตพี่สะใภ้, ภัทธา ในเรื่อง ผู้ชนะเลิศ, นางงาม ในเรื่อง กลัวจนหายกลัว, ทองเครือ ในเรื่อง เพื่อมาตุภูมิ, วรณี ในเรื่อง หนามบ่งหนาม, ละไม ในเรื่อง ลูกเมียเก่า, เรือนรัก ในเรื่อง ลูกชายของแม่, วิชนี ในเรื่อง ง่ายนิตเดียว, และ อุ่นเรือน ในเรื่อง กรุงแตก

4.4.2 อาชีพเลขานุการ ได้แก่ ผุสณี ในเรื่อง มรสุมแห่งชีวิต และ สมาร ในเรื่อง สมร

4.4.3 อาชีพนักร้องนักแสดง ได้แก่ อนงค์ ในเรื่อง แฟนหัวใจ, เบญจมาศ ในเรื่อง นางเอกของข้าพเจ้า, ผกากรอง ในเรื่อง เพลงเก่ากรรมเก่า

4.4.4 อาชีพค้าขาย ได้แก่ พิมพ์ ในเรื่อง มนต์เรียกผัว, นางลักษณ์ ในเรื่อง คืนสวรรค์วันสว่าง, นางเยาว์ ในเรื่อง คู่เก่าเมียรัก,

นงลักษณ์ ในเรื่อง เหล็กกล้าแค้น, ล่าไซ ในเรื่อง กลับบ้านดีกว่า, ละม้าย ในเรื่อง ชีวิตคือการต่อสู้

4.4.5 อาชีพนักธุรกิจ ได้แก่ พูนทรัพย์ ในเรื่อง เมื่อข้าพเจ้าหนีเมีย. ดวงมาลัย ในเรื่อง ของรักตกตม

4.4.6 อาชีพอื่นๆ ได้แก่ ทำไร่ไถนา คือ น้อยในเรื่อง พลีชีพเพื่อชู้, เสมียน นักกฎหมาย และนักประพันธ์ คือ ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก

4.4.7 ไม่กล่าวถึงอาชีพ ได้แก่ ตัวละครที่เป็นหญิงสูงศักดิ์ที่อยู่ในฐานะผู้นำทางการเมือง. และผู้นำทางการทหาร เช่น สุดาดวง ในเรื่อง ดอกฟ้าจำปาศักดิ์, จุฑามาศ ในเรื่อง พานทองรองเลือด เป็นต้น เธอเหล่านี้มิได้ประกอบอาชีพเหมือนหญิงชาวบ้านปกติ, ตัวละครบางคนจำเป็นต้องทำงานบางอย่าง เช่น เดือนเพ็ญ ในเรื่อง ความรักในกรุงซัง และพรรณพิไล ในเรื่อง หลังฉากมรณะ ต้องเป็นนักสืบจำเป็น เป็นต้น

อาชีพของตัวละครนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับฐานะทางสังคม ระดับการศึกษาของตัวละคร รวมทั้งลักษณะนิสัย และคุณสมบัติอื่นๆของตัวละคร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบที่กล่าวถึงทั้ง 4 องค์ประกอบนี้มีความเกี่ยวพันกัน ซึ่งผูกพันอยู่กับเนื้อเรื่อง และแก่นเรื่องและผู้ประพันธ์ต้องการนำเสนอ เช่น ประพิมพรรณ ในเรื่อง ห้วงรักเหวลึก ประพิมพรรณมีการศึกษาดำ เพราะฐานะทางครอบครัวยากจน เธอมีความมุมานะ และไม่ย่อท้อต่อชีวิต จึงได้พยายามศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและหางานทำ เริ่มต้นจากอาชีพเสมียน แต่เนื่องจากเธอเป็นคนที่มีความอดทนและความพยายามสูง จึงสามารถพัฒนาอาชีพการงาน และสร้างตนจนมีฐานะร่ำรวยเป็นที่ยอมรับนับถือทั่วไปในสังคม เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ประพันธ์เสนอแก่นเรื่องว่าชีวิตคือการต่อสู้ และเขาได้ดำเนินเนื้อเรื่องให้สอดคล้องกันไป

เท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ตัวละครฝ่ายหญิงของหลวงวิจิตรวาทการ ส่วนใหญ่จะมีรูปสมบัติ คือ ความสวยงาม บุคลิกดี และมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ได้แก่มีความกล้า เช่น ความกล้าสารภาพผิดแม้เป็นเรื่องรุนแรงและน่าอับอาย

สำหรับผู้หญิง, มีความเสียสละ, เป็นหลักของครอบครัวได้, รู้จักใช้ปัญญาแก้ปัญหา, มีลักษณะความเป็นผู้นำ, รักถิ่นฐานบ้านเกิด และรักความยุติธรรม ทางด้านการศึกษา ส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวยากจน มีการศึกษาต่ำ แล้วพัฒนาตนเองไปตามความสามารถเฉพาะตน ส่วนฐานะทางสังคมและอาชีพ ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงชาวบ้านและมีอาชีพแม่บ้าน แต่เป็นแม่บ้านที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือสามี ให้ประสบความสำเร็จในครอบครัว ทำหน้าที่การงานและช่วยชาติบ้านเมือง ฐานะทางสังคมและอาชีพของตัวละคร นอกจากจะมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน หรือเชื่อมต่อกันแล้วยังมีความเกี่ยวพันกับเนื้อเรื่อง รวมเป็นแก่นเรื่อง กล่าวคือ ตัวละครฝ่ายหญิงจะแสดงบทบาททางด้านต่างๆ ไปตามฐานะทางสังคม เช่น ถ้าตัวละครฝ่ายหญิงมีฐานะทางสังคมต่ำ การศึกษาจะต่ำไปด้วย เช่น เป็นทาส ตัวละครเหล่านี้จะพยายามเรียกร้องสิทธิของความเท่าเทียมกันในสังคม ส่วนตัวละครฝ่ายหญิงที่มีฐานะเป็นชาวบ้านธรรมดา จะพยายามดิ้นรนต่อสู้ เพื่อเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมของตน โดยอาศัยการศึกษาด้วยตนเองเป็นหลักสำคัญ ถ้าตัวละครฝ่ายหญิงมีฐานะทางสังคมสูง เช่น เป็นเจ้าหญิง เธอเหล่านี้จะต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม หรือเพื่อคงไว้ซึ่งฐานะทางสังคมของตน ซึ่งลักษณะทางนิสัยและคุณสมบัติอื่น ๆ ของตัวละครเป็นส่วนสำคัญในการแสดงบทบาทของตัวละคร เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องรวมทั้งแก่นเรื่องที่ผู้ประพันธ์ต้องการ